

Moedermelk voor lezers (in spe)

Eveline Coppin

Voorlezen is belangrijk, dat staat buiten kijf. Leerkrachten zouden anders wel een extra les rekenen geven in plaats van een verhaaltje voor te lezen, er zou geen voorleesweek zijn en ouders zouden hun kinderen zonder verhaal naar bed sturen. Voorlezen moet altijd, zegt Carel Peters (1999) in het *ABC van het voorlezen*, het is "moedermelk in een andere vorm". In dit artikel ga ik in op de vraag waarom voorlezen zo belangrijk is. Het is overigens nodig om te blijven voorlezen, ook wanneer het kind al zelf kan lezen. Thuis zowel als in de klas. De mogelijkheden voor de leerkracht om het voorlezen in de lessen te incorporeren zijn legio, en niet alleen in de taallessen. Kinderen worden graag voorgelezen, ook wanneer ze al wat ouder zijn. Daarbij ga ik dieper in op het onderzoek dat rond voorlezen al is gevoerd: er is de keuze tussen verschillende genres, een fragment of afgerond verhaal, teksten met of zonder illustraties. Ook in de wijze waarop kan je afwisselen: van doodgewoon tot interactief voorlezen. Voorlezen in alle maten en gewichten dus.

HET BELANG VAN VOORLEZEN

Voorlezen heeft een positieve invloed op de *taalontwikkeling* van kinderen. Goed geschreven voorleesboeken verruimen de woordenschat op een ongedwongen manier en het taalgebruik van de kinderen wordt verrijkt door de gevarieerde zinsbouw, beeldspraak, woordspelingen en expressieve stijlmiddelen. Dat vergroot hun taalvaardigheid. Jan Van Coillie (1999) herinnert zich nog levendig hoe zijn zoon van zes zijn mama "beeldschoon" noemde toen zij een mooie jurk aanhad. Hij moet het woord onthouden hebben uit een sprookje, want het komt zelden voor in het dagelijkse taalgebruik. Ook het referentiekader en taalvermogen van kinderen worden aanzienlijk uitgebreid. Kinderen leren immers taal begrijpen van iemand die ze

nog nooit hebben ontmoet. Het kind moet de taal en het denken van die 'vreemde spreker' volgen, waardoor hij voortdurend aan betekenisonderhandeling met zichzelf moet doen om tot een juist taalbegrip te komen. Voorlezen bevordert ook de luistervaardigheid, omdat luisteren naar een goed voorgelezen tekst de luisterconcentratie bevordert. Pluspunt is dat voorlezen gebeurt in een aangename sfeer, waardoor het om een ontspannend soort concentratie gaat. Daarnaast wordt ook de spreekvaardigheid bevorderd, want kinderen kunnen zich door de grotere woordenschat die ze verwerven, vlotter uitdrukken.

Voorlezen heeft een positieve invloed op de taalontwikkeling van kinderen.

**Voorlezen speelt
een wezenlijke rol
bij de ontluikende
geletterdheid.**

Voorlezen is ook goed voor de *literaire ontwikkeling*, omdat voorlezen de kinderen laat ontdekken wat ze zelf zouden kunnen lezen. Het speelt dus een wezenlijke rol bij de ontluikende geletterdheid. Kinderen observeren het voorleesgedrag en leggen een verband tussen de tekst en wat ze horen. Ze krijgen inzicht in de functie van de geschreven taal en worden onbewust gestimuleerd om toegang te vinden tot de wereld van letters en woorden. Als kinderen goed kijken, kunnen ze ook de leesrichting afleiden. Het is daarom ook goed dat kinderen de tekst kunnen zien wanneer er wordt voorgelezen. Ze ontdekken de wetmatigheden en afspraken die in de fictiewereld gelden wanneer ze naar een goed geschreven verhaal luisteren, en dat ontwikkelt hun literaire competentie.

Niet alleen de conventies van geschreven taal (ontluikende geletterdheid), maar ook die van de beeldtaal (visuele geletterdheid) kunnen kinderen uit boeken, meer bepaald prentenboeken, afleiden. Wanneer op één prent verschillende malen dezelfde figuur staat, dan komen kinderen tot het besef dat er een proces wordt afgebeeld. Daarnaast leren ze ook verbanden leggen tussen illustraties onderling en tussen afbeeldingen, de werkelijkheid en de tekst. Daarnaast is voorlezen ook een efficiënt middel om boeken te promoten. Kinderen willen de tekst die ze hebben beluisterd, immers vaak zelf lezen. Ze nemen ook een positieve houding aan tegenover boeken en lezen, omdat ze ervaren dat woorden tot mooie vertellingen kunnen leiden. De uitdaging van de voorlezer bestaat er dan ook in om kinderen te laten kennismaken met een grote diversiteit aan teksten. Voorlezen is

dus uitermate geschikt om kinderen te laten kennismaken met teksten waarvan kinderen denken dat ze te moeilijk zijn of andere genres, thema's en verhaalstructuren dan ze gewoon zijn.

Dat maakt ook dat voorlezen een *compenserende en zorgverbredende functie* kan hebben. Compenserend, omdat kinderen veel moeilijkere verhalen kunnen begrijpen dan ze zelf kunnen lezen. Zorgverbredend, omdat voorlezen voor zwakke lezers of bij kinderen die niet graag lezen, zorgt voor een verruiming van het aanbod. Ze komen zo in aanraking met teksten die ze anders nooit zouden lezen. Ze ontdekken ook hoe avontuurlijk lezen kan zijn en de mix van luisteren en kijken naar de gedrukte tekst (luisterlezen) werkt stimulerend en verhelderend. Bovendien vallen bij het voorlezen de leesniveaueverschillen tussen de kinderen weg.

Voorlezen bevordert niet alleen de taal- en literaire ontwikkeling, maar ook de *sociale en emotionele ontwikkeling*. Aangezien kinderen erg kunnen opgaan in het verhaal, bieden verhalen een kanaal waarlangs ze hun emoties kunnen uiten. Verhalen kunnen de luisteraars ook meer greep doen krijgen op de realiteit of hun spanningen, agressie of angsten wegnemen. In veel boeken voor kleuters worden daarom griezels onschadelijk gemaakt of wordt de schrik voor het donker overwonnen. Sprookjes zijn hier door hun rijkdom aan fantasie uitermate geschikt voor. Welk kind voelt er zich immers nooit eens het lelijke eendje? Negatieve gevoelens worden naar positieve zelfbevestiging omgebogen

***Verhalen kunnen
de luisteraars
meer greep doen
krijgen op de
realiteit of hun
spanningen,
agressie of
angsten weg-
nemen.***

wanneer blijkt dat het eendje uitgroeit tot een mooie zwaan. Voorlezen gaat echter niet alleen over individuele emoties, maar ook over relaties, waardoor voorlezen ook goed is voor de sociale ontwikkeling. Zo zijn boeken met verschillende vertelstandpunten interessant, omdat kinderen leren dat ze gebeurtenissen vanuit verschillende hoeken kunnen benaderen. Luisteraars hebben ook de vrijheid om de tekst naar wens te interpreteren.

Daarnaast stimuleert voorlezen ook de *creativiteit* en de *verbeelding*. Luisteraars maken zich een voorstelling van de personages en van wat er zich afspeelt in het verhaal. Zeker als ze niet beschikken over illustraties, wordt de fantasie gestimuleerd. Personages kunnen zelfs zo intens tot leven worden gewekt, dat ze een wezenlijke plaats in het leven van kinderen innemen. Zo vertelt Majo De Saedeleer (2005) in de inleiding van *Voorlezen*

Voorlezen is het leukste kwartiertje van de dag, want de voorlezer geeft een geschenk aan zijn luisteraars.

kan iedereen! dat een van haar kinderen wekenlang met uitgestrekte arm over de straat liep en nu en dan onverwacht halt hield om het denkbeeldige hondje aan de lijn een plasje te laten doen.

Zowel uit verhalende als uit informatieve boeken kunnen kinderen heel veel *bijleren*. Leerstof blijft zelfs veel langer hangen wanneer ze door of in verhalen wordt aangebracht. Daar komt nog eens bij dat legendes, mythes, fabels en sprookjes kinderen in contact brengen met het cultuurgoed uit het verleden. Omdat verhalen gericht zijn op wezenlijke menselijke ervaringen én normen, waarden en denkbeelden in verhalen vervat zitten, geeft voorlezen vorm en zin aan het leven. Voorlezen

vraagt bovendien creatief denkwerk van de kinderen. Kinderen leggen causale en chronologische verbanden, luisteren tussen de regels of doorgronden een wat complexere plot, aldus Annemie Leysen (2002). Een voorlaatste voordeel van voorlezen is dat het esthetisch gevoel wordt ontwikkeld. De illustraties staan niet steeds ten dienste van de tekst, maar zijn soms ook pareltjes op zichzelf.

Voorlezen is het leukste kwartiertje van de dag, want de voorlezer geeft een geschenk aan zijn luisteraars, het is een intieme aangelegenheid, door de fysieke toenadering, maar ook omdat de voorlezer iets van zichzelf in het verhaal legt en zich daardoor een beetje bloot geeft.

LEZEN MET DE OREN

Vaak stoppen volwassenen met voorlezen wanneer kinderen zelf kunnen lezen. Dit zou niet mogen, aangezien er een kloof bestaat tussen wat kinderen kunnen lezen (lees-technisch) en wat ze kunnen begrijpen (geestelijk). Dit verschil is het grootst bij kinderen van de eerste graad van het basisonderwijs. Beginnende lezers halen weinig leesplezier uit teksten die ze zelfstandig kunnen lezen, omdat deze vaak een dreunende zinsbouw hebben (Van Coillie, 1999). De teksten zijn opgebouwd uit korte, gelijklopende zinnetjes met korte, gemakkelijke woorden: *"Miep loopt. Miep loopt naar huis. Daar is mam. Mam bij het raam. Dag mam. Dag Miep. Komt Tim? Tim komt ook."* (Kakebeeke, 1993) Wat woord- en zinslengte betreft, moeilijkheidsgraad van woorden en lengte van het verhaal zijn de teksten aangepast aan de leesbekwaamheid van de kinderen, maar *"kinderen kunnen met hun oren veel moeilijkere verhalen aan dan ze*

met hun eigen ogen kunnen lezen" (Moors, 2005). Wanneer kinderen niet meer worden voorgelezen en hun boekenhonger alleen maar wordt gestild door boekjes die ze leestechisch aankunnen, is de kans reëel dat hun boekenhonger sterk afneemt of zelfs een stille dood sterft. Om te vermijden dat kinderen op leesdieet worden gezet, moet men dus doorgaan met voorlezen. Zo kunnen ze blijven snoepen van verhalen die aansluiten bij hun mentale niveau. Meer zelfs, voorlezen brengt hen vooruit omdat het de mogelijkheid biedt om waar nodig de tekst toe te lichten.

Voorlezen kan gebeuren door de leerkracht, die als directe bemiddelaar de grootste invloed heeft. De jonge lezers beschouwen leerkrachten als een deskundige. Vandaar dat Marieke Sanders-Ten Holte (1998) vindt dat het tot de taak van de leerkracht behoort om kinderen kennis te laten nemen van de hoge kwaliteit van de kinder- en jeugdliteratuur. Bovendien kan voorlezen op school ook een compenserende functie hebben voor kinderen die thuis niet worden voorgelezen. Uit onderzoek van Stichting Lezen Nederland bleek dat dit het geval was voor 35% van de basisschoolkinderen (Piek, 1995).

Leerkrachten zijn niet verplicht om voor te lezen, maar kunnen het wél gemakkelijk opnemen in de lessen Nederlands of Wereldoriëntatie. Zo vindt Joop Vinck (1998) dat verhalen kunnen worden voorgelezen in Wereldoriëntatie, aangezien ze een *"beleving in de kennisoverdracht"* realiseren die de lessen niet teweeg kunnen brengen. Wanneer leerkrachten bijvoorbeeld Dolf Verroens *Wachten op de keizer* (Leopold, 1995) of *Pest* (Leopold, 1997) van Henk van Kerkwijk voorlezen, leren kinderen volgens hem op een speelse, ongedwongen manier iets bij over het verleden. Carel Peeters

(1999) zegt niet dat hij het hiermee oneens is, maar onderstreept dat kennisverwerving bij voorlezen niet centraal mag staan: *"Voorlezen is geen leesles. Leergierigheid moet niet worden onderdrukt, maar op het moment van het voorlezen ook niet worden aangemoedigd"*.

Ook in muzische vorming en zelfs in andere leergebieden en leergebiedoverschrijdende thema's kan er worden voorgelezen. Zo stelt Frans Hoes (2006) (op www.scholenbibliotheek.be) voor dat de leerkracht in de lessen wiskunde van de derde graad Hans Magnus Enzensbergers *De telduivel* (Lannoo, 2004) gebruikt, een verhalend boek dat tal van weetjes en reken-trucs bevat. Leerkrachten die gebruikmaken van de axenroos in de lessen relationele vorming, kunnen daarbij de dierenverhalen van Toon Tellegen voorlezen. In lessen over problemen of gevoelens, zoals autisme, pesten, verdriet, angst of vriendschap kan ook perfect voorgelezen worden. De reeks over *Beer en Bij* van Stijn Moekaars of de verhalen van *Kikker en Pad* van Arnold Lobel lenen zich bijvoorbeeld heel goed voor een themalessen over vriendschap.

Uit onderzoek blijkt dat jonge kinderen écht genieten van voorlezen. Oudere kinderen worden ook graag voorgelezen, op voorwaarde dat het boek en de voorlezer aan bepaalde criteria voldoen. In het vijfde leerjaar vinden een aantal kinderen voorlezen alleen leuk als het om goede, spannende of mooie boeken gaat. In het zesde leerjaar toont al een derde van de kinderen reserves: niet alleen het boek, ook de manier van

"Kinderen kunnen met hun oren veel moeilijkere verhalen aan dan ze met hun eigen ogen kunnen lezen."

Wie zelf graag boeken leest, leest zijn kinderen vaker voor dan wie niet graag leest.

voorlezen moet aan bepaalde criteria voldoen. Sommigen geven dan ook al duidelijk de voorkeur aan zelf lezen. Ouders stoppen heel vaak met voorlezen wanneer hun kinderen in de tweede helft van het tweede leerjaar zitten, omdat ze dan de nodige leesvaardigheid hebben om zelf met plezier boekjes te gaan lezen. Enkel wanneer er nog kleinere broertjes of zusjes zijn, blijft het voorlezen langer duren. Het nadeel is dat de verhalen dan aangepast zijn aan het niveau van de broer of zus. Uit een telefonische enquête (Van Leeuwen, 1998) blijkt dat gemiddeld 30% van de Nederlandse en Vlaamse volwassenen met kinderen van tien jaar of jonger hun kinderen nooit voorlezen. Voor 41% is het voorlezen aan kinderen iets wat zij vrijwel elke dag doen. Het is opvallend dat moeders dubbel zoveel voorlezen als vaders. Wie zelf graag boeken leest, leest zijn kinderen vaker voor dan wie niet graag leest.

VOORLEZEN, VERTELLEN EN DAAR BLIJFT HET NIET BIJ

Vertellen of voorlezen? Het antwoord luidt: vertellen én voorlezen. Het vertellen is een actieve werkvorm waarbij verteller en toehoorder op elkaar kunnen inspelen. Er is een directere, persoonlijker communicatie dan bij het voorlezen. Waar voorlezen

cultuur *doorgeeft*, geeft vertellen *vorm* aan cultuur. Een voorlezer houdt zich in tegenstelling tot een verteller aan de tekst. Die tekst kan komen uit verhalende boeken, poëzie, prentenboeken of informatieve boeken. Het is echter belangrijk dat een leerkracht ze allemaal de voorleesrevue laat passeren. Hij kan opteren voor een weloverwogen fragment of om een korte tekst helemaal voor te lezen. Teksten kunnen voorzien zijn van illustraties, wat zowel voor- als nadelen heeft.

Er zijn ook verschillende werkvormen mogelijk. Een voorlezer kan vertellend voorlezen (een combinatie van vertellen en voorlezen eigenlijk, waarbij minder relevante passages samengevat worden) of hij kan het verhaal uitbeelden, dramatiseren. In de voorleeshoek kunnen kinderen teksten beluisteren. Wanneer kinderen aan luisterlezen doen, lezen ze simultaan de tekst die ze horen. Dit geeft zwakke lezers zelfvertrouwen en lees(luister)plezier. Bij interactief voorlezen worden de luisteraars actief bij het gebeuren betrokken, door hen bijvoorbeeld te laten parafraseren wat er gebeurt is of door hen vraagjes te stellen. Interactief voorlezen biedt kinderen meer kans op schoolsucces en is — wanneer goed gedaan — ook de effectiefste manier. Als er na het voorlezen een verwerkingsactiviteit volgt die nagaat of de kinderen de tekst hebben begrepen, spreekt men van begrijpend voorlezen. Naast voorlezen in kleine groepen, een voorlezer van de dag, voorleesgasten of kinderen die voor kinderen voorlezen, zijn er verder nog legio mogelijkheden (zie *Voorlezen kan iedereen*, 2005).

Eveline Coppin
Lindestraat 190
9470 Denderleeuw
evelinecoppin@hotmail.com

Noot

1 Dit artikel is eerder verschenen in *De Leeswelp*, jg. 2007, nr. 6 (september).

Bibliografie

Boeken en tijdschriften

De Saedeleer, M. (2005). Inleiding: voorlezen, de leesbevordering voorbij. In: *Voorlezen kan iedereen! Handboek met tips, interviews, voorbeelden, klassiekers*. Leuven: Davidsfonds/Infodok.

Kakebeeke, H. (1998). Voorlezen, neem er de tijd voor. In: M. Letterie (red.), *Blijven voorlezen: bundel over voorlezen aan kinderen uit groep 3 tot en met 6 van de basisschool in het kader van De Nationale Voorleesdag 1998*. Stichting Lezen.

Leysen, A. (2002). Over de kracht van het voorgelezen woord: een pleidooi voor voorlezen in 13 argumenten en 11 werkvormen. In: M. Colpin e.a. (red.), *Leesrijk school-en klasklimaat: een schat aan le(e)sideeën voor het basisonderwijs*. Antwerpen: Garant.

Moors, S. (2005). Voorlezen, het leukste kwartiertje van de dag. In: *Voorlezen kan iedereen! Handboek met tips, interviews, voorbeelden, klassiekers*. Leuven: Davidsfonds/Infodok, 2005, p. 115-117.

Peeters, C. (1999). *ABC van het voorlezen*. Amsterdam: De Harmonie.

Piek, K. (1995). Voorlezen: leesbevordering bij uitstek! *Praxis-bulletin*, 3, p. 10-13.

Sanders-Ten Holte, M. (1998). Blijven voorlezen. In: M. Letterie (red.), *Blijven voorlezen: bundel over voorlezen aan kinderen uit groep 3 tot en met 6 van de basisschool in het kader van De Nationale Voorleesdag 1998*. Stichting Lezen.

Van Coillie, J. (1999). *Leesbeesten en boekenfeesten. Hoe werken (met) kinder- en jeugdboeken?* Leuven: Davidsfonds.

Van Leeuwen, W.H.M. (1998). *Een boek is iets aangenaams: uitkomsten van een onderzoek over het imago van het boek in Vlaanderen en Nederland*. Antwerpen: VBVB.

Vinck, J. (1998). Voorlezen in het Schoolleesplan Fantasia: voorlezen in het Schoolleesplan Fantasia en de relatie met de andere vakken. In: M. Letterie (red.), *Blijven voorlezen: bundel over voorlezen aan kinderen uit groep 3 tot en met 6 van de basisschool in het kader van De Nationale Voorleesdag 1998*. Stichting Lezen.

Voorlezen kan iedereen! Handboek met tips, interviews, voorbeelden, klassiekers. (2005). Leuven: Davidsfonds/Infodok.

Website

Hoes, F. (2006). Denkstof: Verslag Studiedag School en Bibliotheek. Vakoverschrijdend werken met boeken in de klas en de bibliotheek. *School en bibliotheek*, 27 mei 2006.

Beschikbaar op <http://64.78.63.10/web/seb/web/denkstof/denkstof02f.html>.